

Una trobada singular: els Taltavull a can Daltavuit de Sant Dalmai

RICARD TEIXIDOR I PALAU

Quaderns de la Selva, 18

•

Any 2006

p. 245 a 251

• CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS •

Un mas amb molta història

El dia 14 de maig de 2005 va tenir lloc un fet únic que segurament mai no s'havia donat en aquesta casa de Sant Dalmai: una trobada d'una trentena de persones amb un lligam en comú, una bona part d'elles tenen el mateix cognom, Taltavull. I quina relació hi ha entre el nom de la casa i Taltavull? La resposta és ben simple: antigament mas Daltavuit (o Daltabuit) era anomenat mas Taltavull. Però abans de continuar amb la crònica d'aquesta trobada cal explicar la història del mas i del possible lligam amb els Taltavull

A can Daltavuit actualment ja no s'hi fa de pagès. Ja fa més de trenta anys que l'últim masover, Lluís Sitjà i Vendrell, se'n va anar a viure a Salitja. Ha estat reformada i, com s'estila ara, s'ha transformat en una segona residència. L'edifici no sembla anterior al segle XVII, amb belles obertures emmarcades per pedra de Girona i reformes i afegits posteriors. Particularment interessants són uns dibuixos que hi ha a les rajoles i a les teules del ràfec.

El mas Taltavull és un dels més antics de Sant Dalmai. L'any 1227 ja existia i, conjuntament amb seixanta-vuit més, fa capbreuació i jura fidelitat a Pelegrina Balanyà i al seu fill Bernat, senyors del castell de Brunyola. Amb el pas dels anys, un hereu aconseguirà comprar el domini directe del mas, alliberant-lo així de les prestacions senyoriales, i posseir-lo en franc alou. És l'únic mas lliure entre tots els de la parròquia de Sant Dalmai, que és de la jurisdicció del castell de Brunyola. Però no gaudirà d'aquesta singularitat ni un segle, ja que l'any 1305 Berenguer Taltavull, la seva esposa Ermesindis i llur fill venen el domini directe (segurament per penúria econòmica) al cavaller Bernat Vilademany i es fan propis d'aquest.

Tampoc els cavallers Vilademany, que resideixen al castell-palau de Vilademany, situat a Aiguaviva (l'actual can Forroll), no el posseiran gaire temps. L'any 1363 Francesca Vilademany, ateses certes dificultats econòmiques, es veu obligada a vendre tots els dominis i drets que té en el terme del castell de Brunyola a la Pia Almoina del Pa de la Seu de Girona, ara senyora del mateix. Entre aquestes possessions hi ha els masos Taltavull i Reixach de Sant Dalmai. Un any més tard, Francesc Taltavull, casat amb Alamanda, fa capbreuació del seu mas a l'Almoina. L'extensió total que abasta el clos, terres contigües i altres parcel·les és de 160 vessanes. També declara tenir en franc alou dos camps que sumen una extensió de 4 jornals de bou (8 vessanes) i rebre censos dels hereus d'alguns masos veïns per terres que els ha establert. En aquesta època és, per tant, un mas molt gran i, tot i ser de remença i sotmès als mals usos, té un potencial econòmic superior a molts d'altres i això explica que l'any 1400 els procuradors dels aniversaris de Sant Daniel de Girona proposin vendre a l'esmentat Francesc (o potser és el seu fill?) els drets d'homes i dones de remença de mas Marc des Puig de Vilobí.

Passada la revolta remença, a la parròquia de Sant Dalmai només han quedat 18 dels 36 masos que existien a la meitat del segle XIV. Alguns d'ells augmenten llurs propietats amb l'agregació de masos rònecs. L'any 1530 Joan Taltavull declara a l'Almoina tenir agregats els masos veïns, Net i Reixach, les cases dels quals són

derruïdes i mai més no es refaran. Al segle XVI neixen les masies i les cases pairals, però amb els pagesos benestants també coexisteix gent pobra i marginada; sovint hi ha malestar, renyines i bandositats. L'any 1587 un incendi provocat crema tres pallers de mas Taltavull. Sebastià Taltavull denuncia el bracer Joan Dellonder, abans habitant al mas Moragues i ara resident a Fornells de la Selva. Aquest és un fragment de la denuncia: *Ço és a notícia mia novament pervingut que alguns fills de perdició i poc tement a nostre senyor Déu y a la temporal justícia, un dubtaren com de fet no han dubtat lo dia que era dimarts al vespre així abans la mitja nit de posar foc a tres pallers de Sebastià Taltavull, pagès de la parròquia de Sant Dalmai, en molt mal dany del dit Taltavull y vilipendi de la jurisdicció del senyor paborde de la Almoyna.*

L'últim capbreu conegut és de l'any 1666, en el qual Pere Gener, àlies Taltahull, casat amb Margarida Taltahull, confessa el mas i, a més de pagar els censos i tasca a l'Almoïna, també declara pagar 6 sous anuals per a l'abolició dels sis mals usos¹. No he trobat dades documentals dels segles XVIII i XIX que facin referència a la segregació de parcel·les (normalment ermes i boscoses), ja sigui amb vendes o subestabliments. Cal pensar que amb tota probabilitat deu ser així, donat que és un fet habitual als grans masos. Probablement a la segona meitat del segle XVIII algun hereu ven o arrenda el mas. L'últim Taltavull nascut a Sant Dalmai és Josep Taltavull (1799). La propietària actual és Carme Gusifé i Auguet, resident a Sant Gregori, l'avi matern de la qual la va heretar d'un germà seu.

Per acabar, cal remarcar que d'aquesta casa bona, al llarg de la seva història, n'han sortit un bon nombre de clergues. Del que n'hi ha més dades és d'Antic Taltavull que l'any 1578 ja consta que és prevere. L'any 1591 pren possessió de les parròquies unides de Ravós i Sant Andreu de Terri però, per amistançament amb una vídua de Ravós, es veu obligat a fer una permuta per la doma de Riudellots de la Selva l'any 1595. L'any 1609 és rector de Vilobí i obtentor del benefici de Santa Maria de Salitja. L'últim any que se'n té notícia és el 1617, quan es querella contra el joer² del mas Rodor per impagament de vigílies i menjar.

Un embolic de noms

Fins al segle XVII el nom *Taltavull* (o *Taltevull*) es manté escrit així en els capbreus i altres documents. També apareix escrit, algunes vegades, com *Taltavuy*. Pensem que en la parla del país, la *ll* final de molts mots és pronunciada com *i*. A tall d'exemple tenim *fonoll* (planta herbàcia) que és pronunciada com *fonoï*. En el capbreu de l'any 1666 apareix com *Taltahull*. A partir de la segona meitat del segle XVIII ja no es parla de mas *Taltavull* ni *Taltahull* sinó de mas *Taltavuit* o *Taltavuit*, i així apareix escrit en algunes afrontacions de masos veïns. La deformació

1. La Sentència Arbitral de Guadalupe, promulgada pel rei Ferran el Catòlic. El capítol 7è especifica que mentre el pagès no pagui 60 sous per la redempció dels sis mals usos pel seu capmàs, haurà de pagar 6 sous anualment de cens.
2. Un *joer* era l'habitant d'una *joeria*, o sigui el mas (en aquest cas el mas Rodor) encarregat de recollir les prestacions agràries d'altres masos que estaven sota el domini directe d'un senyor.

del topònim primitiu encara no ha parat i en un registre de cèdules de veïnatge de Brunyola de l'any 1861 es pot llegir que Miquel Janer és «labrador del manso *Daltabuit*». En un mapa topogràfic de l'any 1928³ és escrit com *Daltavuit* i així s'ha mantingut fins a l'actualitat. Aquest canvi de grafia també ha afectat el cognom d'alguns dels seus habitants o descendents, a causa de la poca cura del rector en l'ortografia en el moment de redactar la partida baptismal, acta de matrimoni o acta de defunció. És el cas d'Eudald Daltabuit, que explica el procés del canvi del seu cognom⁴. Un avantpassat seu, Narcís Taltavull, bracer, és batejat l'any 1755 a la parròquia de Sant Dalmai; l'any 1784 es casa amb Francesca Xifré, a l'església parroquial d'Arenys de Mar i a l'acta matrimonial el rector escriu que *Narciso Altavuy* és fill legítim de *Pedro Altavuy* y *Rosa Boadella*. El canvi del cognom no acaba aquí, sinó que l'any 1828 mor a Sant Feliu de Guíxols *Narcís Daltabuit*.

Els topònims Taltevell i Talteüll en altres llocs dels Països Catalans.

Segons el filòleg Joan Coromines, el topònim *Talteüll*, com el de *Taltavull*, sembla que respon a l'etimologia de caient popular «tal te vull», «així et vull»⁵. No es refereix al mas present, del qual és poc probable que tingués coneixença de la seva existència, sinó a dos castells que han donat el mateix nom als respectius pobles. El primer es tracta de Talteüll, situat en el poblet del mateix nom, del municipi de Massoteres (Segarra); és esmentat per primera vegada el 1014. A l'extrem nord-oest del Rosselló, al massís de les Corberes, hi ha un municipi amb un sol poble, més gran que l'anterior (851 habitants l'any 1999), que també s'anomena Talteüll (afrancesat *Tautavel*), però que antigament s'anomenava Taltevell o Taltavull. A dalt d'un turó proper encara hi ha les restes del castell de Taltevell, esmentat per primera vegada l'any 1012 en el testament de Bernat I de Besalú, el Tallaferró, pel qual, entre altres possessions, deixa el castell de Taltavull, al Rosselló, al seu fill Guillem. Però no és aquesta fortificació medieval ni les extenses vinyes que han donat a conèixer el municipi i l'han fet famós, sinó la cova de l'Aragó, situada a pocs quilòmetres del poble, en la qual l'any 1971 es van descobrir un crani i 75 fragments més d'un *homo erectus* de 450.000 anys d'antiguitat. Se'l coneix com *l'home de Talteüll*, el més antic dels Països Catalans. Al poble hi ha un magnífic museu on s'exposa el crani, la reconstrucció del seu cos i moltíssimes troballes més. Tot plegat fa que sigui una visita obligada per a tot estudiós de la prehistòria.

En un capbreu de l'any 1292 hi ha declarants rossellonesos amb cognom Taltavull (o Taltevell) que viuen dins de la jurisdicció del castell del mateix nom i que és possessió del rei de Mallorca⁶. És possible que algun d'aquests Taltavull

3. És el primer mapa oficial conegut editat, l'any 1928, per l'*Instituto Geográfico y Catastral*.

4. Eudald Daltavuit publicà un article al respecte en un butlletí de *Le Journal des Taltavull*.

5. Joan COROMINES. *Onomasticon Cataloniae*. Curial: Barcelona 1995.

6. Jaume I el Conqueridor va repartir els seus dominis entre els seus fills. A un d'ells li va deixar el reialme de Mallorca, que abastava les illes Balears i el comtat del Rosselló.

traspassés els Pirineus, vingués a Sant Dalmai, artigués un tros de bosc per edificar el primer soplugi i més tard tot el mas? No hi ha dades documentals que ho avalin però crec que entra dintre d'una hipòtesi.

I ara anem cap a una altra banda dels Països Catalans, a Menorca. En aquesta illa també sempre ha abundat aquest cognom. L'explicació pot ser senzilla: d'ençà la seva reconquesta per part del rei Alfons III (nét de Jaume I, el Conqueridor) l'any 1287, va ser repoblada per rossellonesos i empordanesos, entre els quals pot ser que alguns Taltavull també s'hi establissin, sobretot a la zona de Ciutadella i Maó. I quina relació pot haver-hi amb el mas de Sant Dalmai que ens ocupa? L'explicació seria la següent: en aquesta època els cavallers Vilademany tenien la castlania del castell de Brunyola en feu per a Guillem Gaufred (i a partir de l'any 1292 per a l'Almoïna de Girona). També tingueren el domini directe del mas a partir de l'any 1305. D'altra banda, està documentada la participació dels Vilademany en l'expedició militar per a la conquesta de Mallorca i Menorca, juntament amb altres cavallers i nobles de Catalunya. Aquestes illes s'havien de repoblar i entra dins la lògica pensar que a alguns habitants de mas Taltavull, vassalls dels esmentats cavallers, se'ls oferís la possibilitat d'establir-se a Menorca amb la promesa de més llibertats i bones terres de les que mai no podrien gaudir a la parròquia de Sant Dalmai.

Vinguts del Rosselló, de Sant Dalmai o d'una altra contrada? Sense documentació que ho pugui demostrar, de moment els orígens dels Taltavull menorquins és un misteri. El que sí està documentat és que als voltants de 1860 i 1920 molts habitants d'aquesta illa van emigrar a Amèrica, als EUA, l'Argentina, Cuba i

Façana principal de can Daltavuit

Algèria, motiu pel qual podem trobar Taltavulls per tot el món. A causa de la guerra colonial d'Algèria contra França als anys 50 del segle passat, molts ciutadans d'aquest país africà van haver d'emigrar. Alguns Taltavull van anar a establir-se al sud de França. Conserveu el cognom, però ja no parlen la llengua dels seus avantpassats.

L'Associació Taltavull i la trobada del maig de 2005

A iniciativa de Jean-Pierre Taltavull, un descendent dels emigrats d'Algèria i establerts al Rosselló, es crea l'Associació Taltavull l'any 1995, amb seu social a Talteüll. Ell mateix n'ha estat el president fins a l'actualitat. El seu objecte es recollir informació històrica i genealògica relacionades amb el nom Taltavull, dels llocs i esdeveniments relacionats amb aquest patronímic, i difondre-les entre els seus membres. Inicialment són del sud de França, però al llarg dels anys se n'hi han afegit d'altres països de tot el món. Edita un butlletí anualment, *Le Journal des Taltavull*, i fa una assemblea general, també una vegada a l'any, en aquest poble rossellonès, si bé l'any 1996 va tenir lloc a Menorca i l'any 1998 a Barcelona.

Dídac Taltavull, nascut a Ciutadella, és el Delegat de l'Associació per Catalunya i els països de parla hispana. Resideix habitualment a Barcelona, però passa llargues temporades a Menorca i també a Sant Antoni de Calonge, on Pere Trijueque li va dir que un servidor feia un estudi dels masos de la parròquia de Sant Dalmai,

Reunió dels Taltavull a can Daltavuit, el 14 de maig del 2005..

entre els quals n'hi havia un que antigament portava el seu cognom. Crec que era el mes de gener de 2003 quan ens vàrem conèixer. Entre tots dos vam sumar una gran quantitat d'informació sobre el tema. La visita a la casa de Sant Dalmai, de moment només per fora, era obligada; l'hi vaig acompanyar i, en veure-la, el meu amic Dídac va quedar gratament impressionat tot pensant que un avantpassat seu, set segles enrere, potser hi havia nascut. La cosa va anar més enllà, ja que va posar-se en contacte amb la propietària per demanar-li permís per fer una futura reunió dels Taltavull aquí. Als membres de l'associació els va semblar esplèndid i es va decidir que l'assemblea del 2005 es faria, per segona vegada, a la Catalunya Sud, ara a Girona.

El dia 14 de maig de 2005 molts Taltavull i familiars es van aplegar a la sala d'actes de l'Ajuntament de Vilobí, on va haver-hi un acte protocol·lari al qual jo també vaig ser convidat. El Regidor de Governació, Sr. Salvador Martí, en nom de l'alcalde, va rebre els assistents, va haver-hi intercanvi d'obsequis i es va servir un aperitiu. A continuació, la comitiva es va desplaçar a can Daltavuit, on va ser rebuda per la propietària, Carme Gusiñé i el seu marit, Joaquim Pérez, els quals varen tenir la gentilesa de mostrar l'interior de la casa. Era emocionant, per fi els Taltavull havien trobat el seu mas. Un dinar en un restaurant de Sant Dalmai va cloure la seva estada en aquesta contrada. L'assemblea va tenir lloc l'endemà a Calonge.

Bé, aquí acabo la crònica. Si tot fent la passejada, us apropau a can Daltavuit, penseu que potser fa mil anys, un humil pagès medieval content de veure la seva casa acabada de fer, va dir Tal-te-vull!, és a dir *Així et vull!*

Documents consultats

AHG. Fons Hospici; volums 349, 361, 362 i 467.

ADG. Fons Beneficis: D-239-00800, D-240-00139, D-250-06062, D-262-03195. Procesos: C-001-99372, C-001-05293. Notaria: G-085-02654.

AMBr: Registre de Cèdules de Veïanatge de l'any 1861.

Altres: Documentació diversa aportada per Dídac Taltavull.